

3. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С.О. Сисоєва. – К. : Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
4. Фокин Ю.Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Ю.Г. Фокин. – М. : Академия, 2002. – 224 с.
5. Немов Р.С. Психология : учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений : в 3 кн. / Р.С. Немов. – 4-е изд. – М. : ВЛАДОС, 2000. – Кн. 1: Общие основы психологи. – 688 с.
6. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості / С.О. Сисоєва. – К., 2006. – 346 с.
7. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика / Я.А. Пономарев. – М. : Педагогика, 1976. – 280 с.
8. Лук А.Н. Психология творчества / А.Н. Лук. – М. : Наука, 1978. – 127 с.
9. Психология творчества / [под ред. Я.А. Пономарева]. – М. : Наука, 1990. – 224 с.
10. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / В.М. Нагаєв. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 232 с.
11. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев. – Казань : Изд-во Казанского университета, 1988. – 228 с.
12. Гончаренко Н.В. Гений в искусстве / Н.В. Гончаренко. – М. : Искусство, 1991. – 432 с.
13. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : учебник для студ. пед. вузо : в 2 кн. / И.П. Подласый. – М. : ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1. – С. 242.
14. Образование в современном обществе: проблемы, теория, практика // Мат. Межд. научн.-практ. конф. / [под ред. В.Г. Орищенко]. – Одесса, 1996. – 250 с.

КИРИЧЕНКО І.П.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Сьогодні в правоохоронних органах України працюють різні фахівці. Вони мають здійснювати спеціальні превентивно-профілактичні заходи, етично-правове виховання, зміцнюють особисту правосвідомість громадян тощо. Все це вимагає високої професійної кваліфікації та спеціальної підготовки працівників правоохоронних органів.

Кваліфікаційну характеристику будь-якого фахівця в сучасному суспільстві неможливо уявити без оцінки його професійної компетентності. Розглянемо, в чому полягає компетентність фахівця правоохоронних органів.

Педагогічним системам професійної підготовки фахівців присвячено праці С. Архангельського, Г. Бокаревої, М. Бокарева, Л. Беднової, Е. Белозерцева, С. Баляєвої, О. Гребенюка, С. Казаченко, Е. Клімова, Ф. Киверялга, В. Максимова, В. Путіліна, В. Сластеніна та ін. В основі цих робіт лежать класичні принципи професійної спрямованості навчання (С. Батишев, М. Махмутов, А. Сайтешев), наочності, зв'язку навчання із життям, свідомості і творчій активності учнів, діалектичної єдності загального та особливого, єдності виховання й життя (Ш. Ганелін, М. Данілов, Б. Єсіпов, Л. Занков, В. Краєвський, І. Лернер, М. Скаткін).

Ці праці є основою теоретико-практичних пошуків специфічних дидактичних принципів нових професійно орієнтованих педагогічних систем.

Соціально-професійна підготовка й розвиток інтелектуального потенціалу майбутнього фахівця визначається розвитком дидактичних принципів від-

бору і структуризації змісту навчальних предметів (Є. Гельфман, Л. Демідов, І. Журавльов, М. Холодна), профілізації змісту загальнонаукових дисциплін (Ю. Атутов, І. Галузо, Л. Наумова), дидактичної підготовки змісту загальноосвітнього предмету у ВНЗ (О. Лисенська, М. Озерова, Т. Шкаріна).

Дослідники розглядають професійну компетентність у різних аспектах. Так, Н. Кузьміна виділяє такі елементи професійної компетентності, як спеціальна, педагогічна, соціально-психологічна, правова [2, с. 24–42]. У працях Т. Яркіної професійна компетентність розглядається на трьох рівнях: науково-методичному, професійно-практичному й особистому [8, с. 33–37]. П. Чурсіна виділяє чотири компоненти (аксіологічний, технологічний, творчий, особовий) і називає істотні показники (перцептивні здібності, емоційну стійкість, професійне мислення, духовно-етичні якості тощо) професійної компетентності юристів [6, с. 11–17].

У науковій літературі висвітлено як зміст самого поняття “компетентність”, незалежно від професії, так і специфіку компетентності фахівців різних професій. В аспекті нашого дослідження найбільший інтерес для нас становить вивчення компетентності фахівців, які працюють у сфері “людина-людина”, особливо працівників правоохоронних органів.

Дослідники відзначають, що компетентність – це складне і багаторівневе поняття. Проте в науковій літературі немає єдиного погляду щодо суті й структури професійної компетентності. Так, В. Сластьонін, І. Ісаєв, Є. Шиянов, досліджуючи педагога, розглядають компетентність як сукупність якостей особистості, що забезпечують їй успішність виконання професійно-педагогічних функцій. До суттєвих показників компетентності фахівця вони зараховують різні прояви людини: здатність до ідентифікації себе з іншими, або перцептивна здатність; психологічний стан, що відображає динамізм особистості, багатство її внутрішньої енергії, волі, винахідливості тощо. Вона включає також емоційну стійкість, що забезпечує витримку й самовладання; професійно-педагогічне мислення, тобто таке мислення, яке дає змогу проникнути в причинно-наслідкові зв'язки процесу, аналізувати свою діяльність, відшукувати науково обґрунтовані пояснення успіхів і невдач, передбачати результати робіт [7, с. 5].

В. Єрмолаєв, А. Захарова, С. Наумова (дослідники професійної компетентності фахівця органів внутрішніх справ) відзначають такі її прояви, як рівень сформованості професійних умінь; рівень теоретичного й методичного осмислення власної діяльності, її умов, завдань, змісту; рівень професійної мотивації (інтерес до професії, доброзичливе ставлення до навколишніх людей, активність та ін.).

На думку П.В. Чурсіної, професійна компетентність юристів – це здатність адекватно розуміти соціальну реальність, правильно оцінювати ситуацію й уміння застосовувати набуті знання. Б. Вульф та В. Іванов розглядають це поняття як вищий рівень освіченості фахівця, разом з елементарною грамотністю й функціональною грамотністю. Елементарна грамотність полягає в здатності людини застосовувати загальні методи навчально-пізнавальної діяльності, знання, набуті ним з різних джерел інформації і особистого життєвого досвіду, з метою вирішення нових навчально-пізнавальних завдань. Функціональна грамотність визначається як здатність людини застосовувати загальні, універсальні вміння та методи діяльності, знання певних законів, правил і норм для вирішення конкретних проблемних ситуацій.

Мета статті – розкрити сутність поняття “соціально-педагогічна компетентність” та необхідність її формування в майбутніх працівників органів внутрішніх справ.

Бути майстром своєї справи у сфері правопорядку – означає володіти високим рівнем загальної культури. Компетентність працівника правоохоронних органів багато в чому зумовлена його духовно-етичними ціннісними пріоритетами. Серед цих цінностей – усвідомлення базових моральних, духовних, естетичних цінностей, цілей існування людини; гідність людини, любов до ближнього, гармонія з природою.

Свою професійну компетентність працівник правоохоронних органів ефективно виявляє, зокрема, в тому разі, якщо він уміє розпізнавати брехню, що підноситься під виглядом щирого розкаяння; здібний до самореалізації й самовираження відповідно до загальнолюдських цінностей.

Компетентність фахівця правоохоронних органів передбачає високу психологічну культуру: уміння зберігати витримку і спокій у найскладніших екстремальних ситуаціях, не втрачати самовладання перед фізичною загрозою тощо, ефективно спілкуватися, управляти своїм станом, створювати свій індивідуальний стиль діяльності. Психологічна культура особистості працівника міліції ґрунтується на знаннях у галузі педагогіки та психології, на вміннях і навичках, необхідних для правозахисної діяльності. Розвиток психологічної культури працівника правоохоронних органів неможливий без його глибокої зацікавленості в оволодінні професією, без прагнення вдосконалення основних компонентів своєї психіки: вольового, емоційного й інтелектуального.

Вольовий компонент включає працездатність (потенційна можливість особи виконувати конкретне завдання протягом певного проміжку часу), неухильне дотримання в своїй поведінці основних вимог нормативних документів, усвідомлену готовність до взаємодії (комунікабельність) тощо.

Емоційний компонент характеризується позитивним ставленням до професійної діяльності.

Інтелектуальний компонент має на увазі пізнавальну активність, здатність розуміти, прогнозувати й моделювати поведінку іншої людини.

Для правоохоронної професійної діяльності є характерним підвищений психотравмувальний потенціал. Служба в правоохоронних органах пов’язана з високим ступенем ризику. Працівників ОВС пригнічує одноманітна, фізично й психологічно важка робота. Крім того, працівники правоохоронних органів часто є мішенню для критики та звинувачень з боку керівництва, громадян, засобів масової інформації, системи правосуддя, прокуратури, працівників соціальних служб. Все це позначається, як правило, до професійної деформації, яка виявляється в тому, що працівникам ОВС не вистачає людяності, гнучкості, такту. Все це відбивається на професійній компетентності фахівця і знижує ефективність діяльності.

Професійна компетентність працівника правоохоронних органів заснована не тільки на знаннях суспільних дисциплін (економіка, філософія, логіка, професійна етика тощо), юридичних наук (адміністративне право, кримінальне право, цивільне право, карно-процесуальне право, кримінологія тощо), спеціальних дисциплін (основи управління в органах внутрішніх справ, криміналістика, адміністративна діяльність ОВС, тактико-спеціальна підготовка тощо), але і на

знаннях у галузі педагогіки й психології, на вміннях та навичках, необхідних у професійній діяльності, яка по суті є соціально-педагогічною. Компетентність – це якісна характеристика професіоналізму працівника правоохоронних органів. Вона відображає високий рівень його готовності до ефективного виконання діяльності. Одним з найважливіших змістовних компонентів компетентності (професіоналізму) фахівця правоохоронних органів є соціально-педагогічний.

У суспільній свідомості компетентність фахівця правоохоронних органів тісно пов'язана з такими властивостями людського характеру, як справедливість і висока мораль.

У зв'язку із цим однією з основних ланок соціально-педагогічної компетентності фахівця правоохоронних органів є знання прав, яке за своєю суттю є не тільки одна з вищих соціальних цінностей, а й практичний інструмент забезпечення та захисту свободи, честі й гідності особи. Право складається з норм, які встановлюють повноваження, обов'язки та заборони для всіх суб'єктів правового спілкування: людей, їх організацій, державних органів тощо. Тим самим право захищає індивіда від насильства й свавілля, ставить його в рівні відносини з іншими суб'єктами правового спілкування. Права закону є правами самої реальності, вона тотожна справедливості. Оскільки закон дійсний і підлягає виконанню, він має рацію щодо всього, що потенційно й реально йому суперечить, а той, хто його виконує, втілює справедливість [4, с. 84–87].

У соціально-педагогічній компетентності виділяють два компоненти:

- внутрішній – уміння ставити цілі та вирішувати завдання професійного самовиховання, саморозвитку, самоосвіти тощо;
- зовнішній – уміння використовувати науковий соціально-педагогічний арсенал у вирішенні професійних правоохоронних завдань.

Сутність і особливості соціально-педагогічної компетентності працівника органів внутрішніх справ полягають у такому:

- в установці на захист конституційних прав і свобод громадян, орієнтації на підтримку й допомогу людям у вирішенні їх життєвих проблем;
- у готовності та вмінні захищати людину від злочинних посягань;
- в умінні вести суспільно-культурний діалог;
- у наявності таких особистих якостей, як сміливість, чесність, емоційна чуйність, толерантність, здатність переносити фізичні й емоційні перевантаження та постійно самовдосконалюватися.

Слід відзначити, що в суспільній свідомості компетентність працівників правоохоронних органів теж має соціально-педагогічний характер. У зв'язку із цим видається важливим охарактеризувати сучасну практику підготовки компетентного фахівця в галузі правоохоронної діяльності.

Незважаючи на певні відмінності в тлумаченні терміна “компетентність”, можна виділити загальні для всіх трактувань структурні компоненти професійної компетентності: а) мотивацію професійної діяльності; б) певний обсяг знань і вмінь; в) досвід діяльності; г) професійно значущі якості особистості.

Фахівці сходяться на думці про необхідність володіння працівниками правоохоронних органів сукупністю знань і вмінь з області психології, педагогіки, соціології, що дають змогу використовувати останні досягнення цих наук у процесі правоохоронної діяльності. Вищевикладене дає підстави стве-

рджувати, що професійна компетентність працівника правоохоронних органів як найважливіші компоненти включає певні знання й уміння з педагогіки, соціології, психології – складові соціально-педагогічної компетентності (працівника правоохоронних органів) [5, с. 165–167].

Висновки. Отже, соціально-педагогічну компетентність фахівця правоохоронних органів не можна розглядати лише як компонент загальнопрофесійної компетентності. Вона є складною структурою, яка включає знання й уміння з педагогіки, соціології, психології, необхідні в правоохоронній діяльності.

Соціально-педагогічна компетентність інтегрує такі компоненти, як:

- спеціальні гуманітарні (юридичні, філософські, психологічні, педагогічні та ін.) знання і практичні навички;
- особливі психічні якості, ядром яких є адекватне сприйняття та розуміння внутрішнього світу й поведінки людини, соціальної реальності, правильне оцінювання конкретної ситуації;
- гуманістична спрямованість особистості, тобто толерантність до думки працівника, підлеглого, опонента; пошана до людей, незалежно від їх соціального статусу, релігійної приналежності, національності, висока відповідальність тощо;
- креативність: уміння творчо застосовувати набуті знання з практики, переносити знання й уміння в нові ситуації тощо.

Перспективним напрямом подальшого дослідження є цілеспрямоване формування соціально-педагогічної компетентності в майбутніх працівників органів внутрішніх справ під час навчання у вищому навчальному закладі МВС України.

Література

1. Батышев А.С. Использование зарубежного опыта подготовки кадров полиции в деятельности учебных заведений МВД России / А.С. Батышев // Использование зарубежного опыта в деятельности органов внутренних дел Российской Федерации : материалы межвузовской научно-практической конференции. – СПб. : Санкт-Петербургский ЮИ МВД России, 1995. – С. 3–11.
2. Кузьмина Н.В. Методы педагогической деятельности / Н.В. Кузьмина. – Л., 1970. – С. 24–42.
3. Положення про психолого-педагогічне супроводження навчально-виховного процесу у навчальних закладах МВС України : затверджене наказом МВС України від 28.07.2004 р. № 842. – С. 1–9.
4. Кадрова та виховна робота в ОВС : навч.-метод. посіб. / В.М. Синьов, В.І. Кривуша, Т.В. Кушнарєва, М.І. Легенький. – К. : КЮІ КНУВС, 2006. – 179 с.
5. Турівний В.П. Європейська орієнтація модернізації системи освіти України / В.П. Турівний // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – К., 2004. – Вип. 63–65. – С. 165–167.
6. Чурсина П.В. Социально-педагогический компонент профессиональной подготовки студентов юридического профиля : автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. пед. наук / П.В. Чурсина. – М., 2000. – 28 с.
7. Яджин Н.В. ПрофорIENTATION молодежи на учебу в общеобразовательные учреждения МВД России как один из аспектов предупреждения текучести кадров переменного состава / Н.В. Яджин // Психопедагогика в правоохранительных органах. – 2000. – № 1. – С. 5.
8. Яркіна Т.Ф. Гуманізм як теоретико-методологічна основа соціальної педагогіки / Т.Ф. Яркіна. – М., 1997. – 67 с.